

Correctievoorschrift HAVO

2023

tijdvak 2

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 3, 4, 5, 1, 2

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

2 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

Brahe past bij:

- 'het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling' 1
- wat blijkt uit de keus van Brahe om (een van de volgende): 1
 - zijn eigen portret een prominente plaats te geven.
 - zijn eigen prestaties te benadrukken.
 - te benadrukken dat hij zelf onderzoek doet.

Brahe past bij:

- 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de Klassieke Oudheid' 1
- wat blijkt uit de keuze van Brahe om (een van de volgende): 1
 - waarderende teksten op te nemen over / het herinneren aan de Griekse astronomen.
 - op te merken dat hij 'het oude onderzoek' heeft gebruikt.

Opmerkingen

- *Alleen als een juist kenmerkend aspect wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.*
- *Als bij beide deelvragen dezelfde verwijzing naar de bron wordt gebruikt, wordt alleen aan de eerste verwijzing 1 scorepunt toegekend.*

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Door te schrijven dat hij van mening was dat God zelf vond dat hij gebruik moest maken van zintuigen/verstand/intellect ondersteunde Galilei de wetenschappelijke methode waarbij theorieën en wetten tot stand kwamen op grond van redeneren en waarnemen in combinatie met experimenteren / het empirisme (wat de wetenschappelijke methode was die paste bij de zeventiende eeuw).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Het liedje past bij 'het begin van de Europese overzeese expansie' 1

bij 2:

- Het liedje past bij 'uitbouw van de Europese overheersing, met name in de vorm van plantagekoloniën en de daarmee verbonden trans-Atlantische slavenhandel' 1

bij 3:

- Het liedje past bij 'de democratische revoluties in westerse landen met als gevolg discussies over grondwetten, grondrechten en staatsburgerschap' 1

Opmerking

Als bij het tweede of derde gegeven 'Rationeel optimisme en 'verlicht denken' dat werd toegepast op alle terreinen van de samenleving' wordt geantwoord, wordt geen scorepunt toegekend (omdat zingen over een meester / bespotten van troepen niet past bij verlichte denkbeelden).

5 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De kolonisten willen het stichten van de kolonie legitimeren / hopen op steun van de koning tegen vijanden / willen voorkomen dat er een splitsing ontstaat binnen de kolonie 1
- In het *Mayflower Compact* staat dat de macht om wetten, verordeningen en aktes op te stellen bij de kolonisten / bij een burgerlijk politiek lichaam ligt (en niet bij de Engelse koning), waarmee de kolonies de wettelijke macht van Jacobus I beperken / waarmee de kolonies het directe bestuur van Jacobus I over de kolonie beperken 2

Opmerking

*Alleen als het antwoord op de tweede deelvraag een verwijzing naar het *Mayflower Compact* bevat en een daarbij passende uitleg over het beperken van de macht van Jacobus I, worden scorepunten toegekend.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

6 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De oprichting van de VOC past bij de 'wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en het begin van een wereldeconomie' / '(de bijzondere plaats in staatkundig opzicht en) de bloei in economisch en cultureel opzicht van de Nederlandse Republiek' 1
- Door deze instructie wordt duidelijk met welke heersers er afspraken kunnen worden gemaakt / met welke volken handel kan worden gedreven / welke handelsproducten er te halen zijn (wat handeldrijven ondersteunt) 1
- door te laten onderzoeken (een van de volgende): 1
 - waar de bevolking woont.
 - hoe hun rijken georganiseerd zijn.
 - of er oorlog is.
 - welke werkplaatsen / ambachten er zijn.

Opmerking

Alleen als het antwoord bij de tweede deelvraag een juiste uitleg bevat op welke wijze de instructie bijdraagt aan handeldrijven, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.

7 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Deze prent verspreidt het verlichte denkbeeld dat het belangrijk is jezelf te verbeteren / dat leren/onderwijs belangrijk is 1
- door te laten zien dat een kind dat niet wil leren wordt afgewezen door zijn vader / bedelaar zal worden 1
- Een boek met prenten is een geschikt middel om deze boodschap over te brengen omdat ouders dit kunnen voorlezen aan hun kinderen / omdat een boek met prenten stimuleert dat ouders met hun kinderen hierover praten / omdat kinderen de boodschap via een prent beter begrijpen 1

Opmerking

Alleen als het antwoord op de eerste deelvraag een juist verlicht denkbeeld bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de prent.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De plantage-eigenaren waren tegen de oprichting omdat de leden van het korps wapens/militaire training kregen (gegeven 2) waarmee zich ook tegen de plantage-eigenaren zouden kunnen keren 1
- De geselecteerde slaafgemaakten moesten hun vrouw en kinderen op een plantage achterlaten (gegeven 3), waardoor zij zich zorgen maakten dat hun familie gestraft zou worden als zij hun taak niet uitvoerden 1

Opmerkingen

- *Als bij de eerste deelvraag wordt geantwoord dat de plantage-eigenaren tegen de oprichting waren omdat ze slaafgemaakten kwijtraakten, wordt geen scorepunt toegekend (omdat uit gegeven 1 blijkt dat ze 'schadeloos' werden gesteld).*
- *Alleen als het antwoord een combinatie bevat van een juist gegeven met daarbij een juiste uitleg, wordt telkens 1 scorepunt toegekend.*

Moderne tijd

9 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

De Britse regering had de trans-Atlantische slavenhandel / slavernij verboden, zodat de Britse regering protesteerde omdat zij de aankoop beschouwde als een ondermijning van het Britse besluit / wilde voorkomen dat deze aankoop zou leiden tot een nieuwe roep om slavernij in het Britse Rijk.

10 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de industrialisatie trekken arbeiders massaal naar steden voor werk / vindt snelle urbanisatie plaats, zodat het tekort aan woningen / de in de haast opgetrokken woningen een ongezonde leefomgeving voor arbeiders veroorzaakte(n) 2

De historici beschouwen de informatie uit het rapport:

- als betrouwbaar omdat onderzoekers die werken in opdracht van de Britse regering gecontroleerd worden / geen voordeel hebben van het ontkennen/overdrijven van de slechte huisvesting 1
- als representatief omdat onderzoekers die werken in opdracht van de regering de middelen hebben om veel woningen te bezoeken / om veel arbeiders te ondervragen over hun huisvesting / in het hele land onderzoek kunnen doen 1

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de bron blijkt dat de bezoekers trotse/nationalistische gevoelens krijgen bij het zien van de Britse industriële producten zodat ze hierna geloven dat Groot-Brittannië de klok slaat / dat Groot-Brittannië de Amerikanen verslaat (wat bijdraagt aan het gevoel van eenheid) 2 • Uit de bron blijkt dat een bezoek aan de tentoonstelling mogelijk/betaalbaar wordt voor mensen uit heel Groot-Brittannië / dat Britten van het platteland en uit de stad elkaar kunnen ontmoeten dankzij de aanleg van spoorwegen / door het goedkope vervoer tijdens de industriële revolutie (wat bijdraagt aan het gevoel van eenheid) 2 <p><i>Opmerking</i> Alleen als het antwoord een combinatie bevat van een juiste wijze waarop het gevoel van eenheid onder de Britten wordt versterkt met een daarbij passende verwijzing naar de bron, worden telkens 2 scorepunten toegekend.</p>	
12	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Livingstone benoemt:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het (economische) motief van verkrijgen van grondstoffen 1 • want in de bron wordt verwezen naar de natuurlijke rijkdommen van het gebied die gebruikt kunnen worden als grondstoffen / voor de handel 1 • het (culturele) motief van de verspreiding van de Europese cultuur/van de Europese normen en waarden/van het christendom 1 • want in de bron wordt verwezen naar het prediken van het evangelie / naar de wens tot afschaffing van de slavernij 1 <p><i>Opmerking</i> Alleen als een juist en verschillend motief voor het moderne imperialisme wordt genoemd, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.</p>	
13	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ottilie Baader vindt dat sommige vrouwen uit de elite niet voldoende strijdbaar zijn / het vooral voor de eigen eer doen / vanwege hun afkomst/opleiding arbeidsters niet aanspreken 1 • De kritiek dat sommige academisch geschoolde vrouwen geen oog hebben voor arbeidsters, past bij het socialisme/communisme 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
3, 1, 6, 2, 4, 5

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

15 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- De bron is minder bruikbaar voor het eerste onderzoeksgebied omdat het een brief is van een Brit die wellicht niet goed op de hoogte is van de toestand in heel Duitsland / die de Duitsers wantrouwt, waardoor hij wellicht ten onrechte uitgaat van fraude / te weinig oog heeft voor de (economische) problemen van Duitsland 2
- De bron is meer bruikbaar voor het tweede onderzoeksgebied omdat deze brief in (meerdere) Britse kranten wordt gepubliceerd, waaruit blijkt dat de redactie van de kranten verwacht dat abonnees dit nieuws willen lezen / dat dit past bij de opinie van de lezers / dat in Groot-Brittannië lezers zich druk maken over het stopzetten van de herstelbetalingen door de Duitse regering 2

16 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door 'de crisis van het wereldkapitalisme' is de werkloosheid in 1933 hoog (waarom er kampen worden opgericht) 1
- In de kampen kunnen grote groepen jongeren tegelijk worden bereikt voor propaganda / de jeugd staat door de gemeenschappelijke activiteiten open voor propaganda (wat het nazificeren van Duitsland bevordert) 1
- omdat Jones beschrijft dat (een van de volgende): 1
 - de jongeren veel gezamenlijke activiteiten ondernemen.
 - steeds groter aantallen jongeren deelnemen aan de kampen.
 - er door de jongeren in de kampen gezamenlijk gediscussieerd wordt.

Opmerkingen

- *Als bij de eerste deelvraag het kenmerkend aspect 'het in praktijk brengen van (totalitaire ideologieën als) het nationaalsocialisme' wordt genoemd, wordt geen scorepunt toegekend (omdat uit de omschrijving blijkt dat de kampen zijn opgericht voordat Hitler aan de macht kwam).*
- *Alleen als het antwoord op de tweede deelvraag een juiste uitleg bevat over de wijze waarop de kampen bijdragen aan het nazificeren van Duitsland, wordt 1 scorepunt toegekend aan een passende verwijzing naar de bron.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- In 1933 vond de Rijksdagbrand plaats / kreeg Hitler na de machtigingswet de macht in handen (waarna communisten als verdachten van de Rijksdagbrand / als politieke tegenstanders werden gearresteerd)

1

bij 2:

- De SED juichte de verhuizing naar Oost-Berlijn toe omdat in 1949 de DDR was opgericht waarbij met de verhuizing kon worden aangetoond dat de DDR werd ondersteund door een bekende schrijfster / dat het aantrekkelijk was in de DDR te wonen

2

Opmerking

Alleen als de tweede deelvraag een combinatie bevat van de oprichting van de DDR en een daarbij passende verklaring voor het toejuichen van de verhuizing door de SED, worden scorepunten toegekend.

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De angst dat landen tijdens hun strijd om dekolonisatie / na hun dekolonisatie ervoor zouden kiezen zich aan te sluiten bij het ideologisch blok van de tegenstander / de beslissing van een land om zich na dekolonisatie aan te sluiten bij een van de ideologische blokken, versterkte de strijd om invloedssferen tussen de Sovjet-Unie en de westerse landen / versterkte het wantrouwen tussen de beide blokken.

19 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Vanuit het beleid om de invloedssfeer te verdedigen tegen het westen / om communistische regeringen/volksdemocratieën te installeren in Oost-Europa, besloot de Sovjet-Unie de uitzendingen te verstoren zodat Oost-Europa geen informatie kreeg uit het (kapitalistische) Westen / geen informatie kreeg die het communisme kon ondermijnen
- Vanuit het beleid van glasnost / het loslaten van de Brezjnevdoctrine, besloot de Sovjet-Unie te stoppen met het verstoren omdat het niet langer nodig was censuur uit te oefenen / omdat de Sovjet-Unie Oost-Europa geen politieke koers meer wilde voorschrijven

2

2

Opmerking

Alleen als in het antwoord wordt ingegaan op het beleid in Oost-Europa in combinatie met een juiste redenering over Radio Free Europe, worden scorepunten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
20	maximumscore 2	
	De juiste combinaties zijn:	
	a - 2, b - 5, c - 1, d - 4	
	indien vier combinaties juist	2
	indien drie combinaties juist	1
	indien minder dan drie combinaties juist	0
21	maximumscore 2	
	Kern van een juist antwoord is:	
	Uit de verbazing van Tokac over het handwerk / gebruik van mankracht bij Duintjer blijkt dat hij voor zijn vertrek het (eenzijdige) beeld heeft dat het werk in Nederlandse fabrieken geavanceerd is / dat Nederland voorloopt in industrialisatie / dat Nederland een modern gemechaniseerd land is.	
22	maximumscore 2	
	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	bij 1:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Door de vondst/toepassing van aardgas werd hout minder belangrijk als brandstof (waardoor deze taak minder belangrijk werd voor Staatsbosbeheer) 	1
	bij 2:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Door de toenemende welvaart kregen mensen meer vrije tijd/konden mensen zich dagjes uit veroorloven, waardoor er meer behoefte ontstond aan toegankelijke/recreatieve natuurgebieden 	1
23	maximumscore 2	
	Uit het antwoord moet blijken dat de hippies zich verzetten tegen de consumptiemaatschappij, terwijl de beurs juist consumptie onder jongeren wilde bevorderen.	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

24 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met de foto van de Oost-Duitser Jähn en de Sovjet-Rus Bykovski die lachend bij elkaar staan, kan de boodschap worden overgebracht dat er sprake is een hechte vriendschap/goede samenwerking met de Sovjet-Unie 2
- Met de titel dat een Oost-Duitser de eerste Duitser in de ruimte is, kan de boodschap worden overgebracht dat de regering van de DDR heeft gezorgd voor een technologische voorsprong / dat de regering van de DDR superieur is aan die van de BRD 2

Opmerking

Alleen als een verwijzing naar de bron gecombineerd wordt met een juiste boodschap, worden telkens 2 scorepunten toegekend.

25 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Opland keert zich tegen het beperken van de verzorgingsstaat / van de uitkeringen 1
- door in de prent (een van de volgende): 1
 - te schrijven over het 'pakken van de zwakken'.
 - een (gebogen) man te tekenen die een bijl in de rug krijgt.
 - te schrijven 'Neen'

Opmerking

Alleen als er in het antwoord wordt ingegaan op het beperken van de verzorgingsstaat/uitkeringen, wordt aan een passende verwijzing naar de prent 1 scorepunt toegekend.

26 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Kees van Kooten beschreef het ontstaan van jongerencultuur door te zeggen dat jongeren zich een nieuwe/eigen kledingstijl aanmaten / expres wilden afwijken van die van hun ouders.

Opmerking

Als in het antwoord wordt ingegaan op de toenemende welvaart, worden geen scorepunten toegekend (omdat dit geen sociaal-cultureel veranderingsproces is).

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examiner in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

bron 1	https://archive.org/details/anitinerarycont14morygoog/page/126/mode/2up?view=theater&q=hyp
vraag 3	https://inters.org/galilei-madame-christina-Lorraine
bron 2	https://eu.patriotledger.com/story/news/2020/11/14/mayflower-compact-pilgrims-quadricentennial/6267616002/
bron 3	https://www.gutenberg.org/files/17450/17450-h/17450-h.htm , aldaar: VII Object of the Dutch voyages for the discovery of the Southland - Conclusion
bron 4	https://www.dbnl.org/tekst/hoen001nieu01_01/hoen001nieu01_01_0009.php
bron 5	https://wellcomecollection.org/works/vgy8svyj/items?canvas=427
bron 6	L. Purbrick ed., The Great Exhibition of 1851, New interdisciplinary essays, Manchester 2001, pag. 114-115
bron 7	Dr. Livingstone's Cambridge Lectures, Edited by Rev. William Monk, Cambridge: Deighton, Bell and Co., 1858, pag. 1
bron 8	R.J. Evans, Proletarians and Politics: Socialism, Protest and the Working Class in Germany before the First World War, Palgrave Macmillan Ltd, 1990, pag. 110
bron 9	Dundee Courier 29 april 1922, geraadpleegd via The British Newspaper Archive
bron 10	https://www.garethjones.org/unemployment/unemployment_3.htm
bron 11	https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/turken-van-veendam-van-gastarbeider-tot-nederlander
bron 12	https://www.dlr.de/content/en/images/2019/3/jaehn-und-bykowski-1978-en.htm
bron 13	https://search.iisg.amsterdam/Record/1240020
vraag 26	https://www.vpro.nl/programmas/ondersteboven/alles.htm